

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565

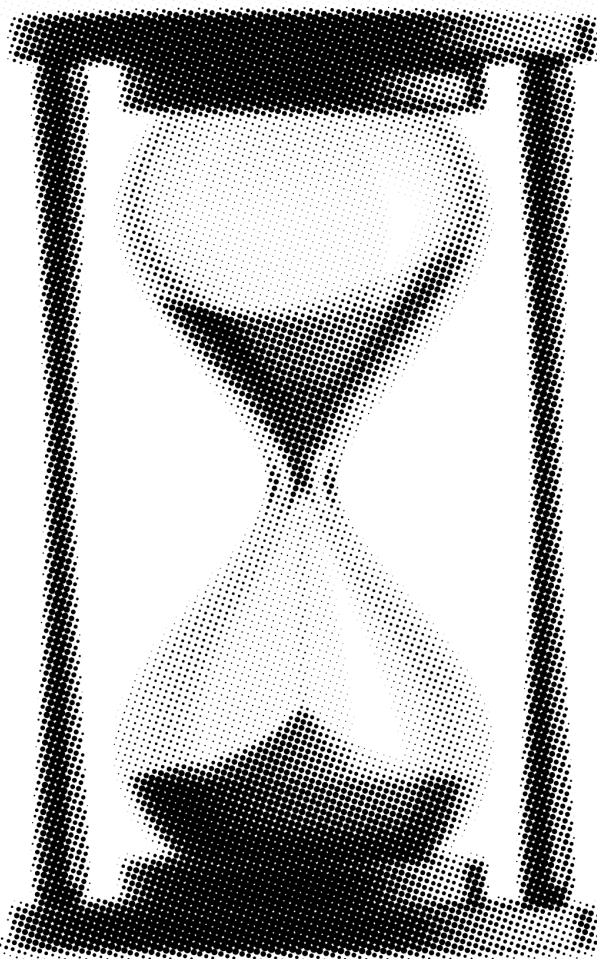

Rajko Bratož, *Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum* • Maurizio Levak, *Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine* • Janez Höfler, *Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih* • Gašper Oitzl, *Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku* • Lucija Zala Bezljaj, *Religija in politično v ancien régimeu* • Ivan Smiljanič, *Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani* • Jelka Piškurič, *Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost* • Oskar Opassi, *Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990* • Peter Mikša, *Jure K. Čokl, Slovensko osvajanje osemstisočakov (1975–1995)*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 30. septembra 2022.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2022: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o.

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, november 2022

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on September 30, 2022.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2022): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, November 2022

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Hieronymus als Zeithistoriker. Sein Blick auf die Krisenerscheinungen und auf den Untergang des Imperium Romanum288–315
 Hieronim kot zgodovinar svoje dobe: njegovi pogledi na krizne pojave in zaton Rimskega cesarstva
- Maurizio **Levak**, Kasnoantičke ostave novca u Istri kao odraz sigurnosnih prilika na prostoru između Panonije i Padske nizine316–335
 Coin Hoards from Late Antiquity in Istria as a Reflection of the Security Situation in the Area between Pannonia and the Po Valley
- Janez **Höfler**, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih.....336–351
 Remarks about the New Monograph on Auersperg Castle and the Auerspergs
- Gašper **Oitzl**, Železarske skupnosti na Kranjskem v poznem srednjem veku352–396
 Iron-Making Communities in Late Medieval Carniola
- Lucija Zala **Bezljaj**, Religija in politično v *ancien régime*.....398–429
 Religion and Politics in the *Ancien Régime*
- Ivan **Smiljanić**, Javni spomin na ustreljene na Suhem bajerju v Ljubljani430–463
 Public Memory of Victims Executed at Suhi Bajer in Ljubljana
- Jelka **Piškurić**, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost.....464–491
 Jelka Piškurić, Priseljevanje v Slovenijo s področja nekdanjih jugoslovanskih republik v času socializma in njegov odmev v javnost
- Oskar **Opassi**, Spolne vloge v samoupravnem delavskem tisku: primer glasila kolektiva Delamaris 1974–1990492–509
 Gender Roles in the Workers' Socialist Self-Management Press: The Newsletter of the Employees of Delamaris 1974–1990

Peter Mikša , Jure K. Čokl , Slovensko osvajanje osemtisočakov (1975-1995)	510–532
Slovene Ascents of Eight-Thousanders (1975–1995)	

V spomin – In memoriam

Radoslav-Rade Petrović (Darja Mihelič).....	534–537
---	---------

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Mark Bailey, Black death: Economy, Society and the Law in fourteenth-century England (Nina Ošep).....	540–542
Klemen Kocjančič, Red mrtvaške glave pod Alpami: Enote in ustanove Waffen-SS na Slovenskem med drugo svetovno vojno (Blaž Štangelj)	543–546
Žarko Lazarević, Delo in zemlja. Male študije kmečkega sveta (Marta Rendla)	547–553
Ivan Smiljanić (ur.), Sočutje in stigma: Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini (Maja Lukanc)	554–556

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	558–561
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 76, 2022	562–565
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 76, 2022	

Ocene in poročila

Ivan Smiljanić (ur.), Sočutje in stigma: Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini. Ljubljana: Založba Inštituta za novejšo zgodovino, 2022, 261 strani (Zbirka Vpogledi, 24).

Obdobje pandemije covida-19 je v svetu poglobilo družbene neenakosti in revščino, rastoča energetska in prehrambna draginja, posledica ruske agresije v Ukrajini in povračilnih zahodnih sankcij, pa vse več ljudi peha pod eksistenčni minimum. Zbornik o družbenih razlikah in revščini na Slovenskem zato v času, ko prebivalstvo upa na učinkovito ukrepanje oblastnih institucij in aktivacijo socialne države, predstavlja relevantno in poučno branje. Deset prispevkov enajstih avtoric in avtorjev obravnava večplastnost revščine od 19. stoletja do danes in tako zajame dolgo obdobje, ki so ga zaznamovali procesi prehoda iz tradicionalne predindustrijske v moderno industrijsko in sodobno postindustrijsko družbo. Perspektiva dolgega trajanja zborniku na eni strani omogoči prikaz sprememb, ki so jih družbeno-politične in kulturne preobrazbe prinesle pri soočanju z revščino, na drugi strani pa opazovanje kontinuitet, ki so se v odnosu do revnih ohranjale.

Zbornik nakaže, da je problematiko družbene neenakosti in revščine mogoče obravnavati z različnih pravnih, političnih, družbenih in kulturnih vidikov, a večina prispevkov primarno raziskuje pristop oblastnih organov do družbenih skupin, ki so bile tako ali drugače zaznamovane z revščino, ter skrb zanje v okviru državnih in zasebnih institucij. Branka Grošelj osvetli odnos države in družbe do beračev in potepuhov od konca 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne ter razkrije, da sta se tako avstrijska kot jugoslovanska kraljeva oblast omejevali na represivne ukrepe, ki naj bi posameznika prevzgojili, dejansko pa so mu po prestani kazni zaradi stigme zgolj otežili integracijo v okolje. Obravnava trške in podeželske revščine na območju Laškega v 19. stoletju Alenke Hren Medved pokaže, kako je država z ženitno zakonodajo neuspešno poskušala regulirati rast revnega prebivalstva – zaradi ženitnih dovolilnic so bile poroke med revnim prebivalstvom sicer redke, a nezakonska rojstva toliko pogostejša, smrti revežev pa zgodnejše od povprečja. Meta Remec družbene razlike obravnava z vidika socialnih bolezni in večji del prispevka posveti boju jugoslovanskih socialističnih oblasti s trahomom, očesno infekcijo s stigmo revščine in zaostalosti, ki je bila prisotna zlasti v Prekmurju. Razkrije, da se je jugoslovansko zdravstvo bolezni sicer lotilo z veliko mero empatije, a ob odsotnosti hitrih rezultatov je na plan prodrli zakoreninjen paternalističen odnos, ki je reveža krivil za lastno bolezen.

Prehod od tradicionalnih oblik dobrodelnosti do sistematizirane oskrbe rev-

nih ob koncu 19. stoletja zaobjamejo prispevki, ki raziskujejo državne in zasebne institucije, namenjene oskrbi posameznih skupin revnega prebivalstva. Filip Čuček osvetli problematiko revščine v starosti s predstavitvijo delovanja ptujske hiralnice, ki je delovala od leta 1875 in je tedaj predstavljala nov tip ustanove za oskrbo ubogih in onemoglih. Prispevek prikaže, kako se je s poglobljanjem družbenih neenakosti konec 19. stoletja pritisk na hiralnico krepil, in razkrije slabe razmere, ki so vladale v ustanovi. Institucionalno novost je za slovensko ozemlje predstavljala tudi gluhonemnica, ki je od leta 1900 delovala v Ljubljani. Dunja Dobaja predstavi njen pomen za izobraževanje gluhih in naglušnih otrok, ki so večinoma prihajali iz revnih družin, in opozori, da uspešen zaključek šolanja pogosto ni pomenil integracije gluhih v družbo, ampak začetek soočanja s predsodki pri iskanju zaposlitve, kar je gluhim večkrat preprečilo pot iz revščine. Ustanova, ki je s svojim dobrodelnim delovanjem lajšala družbeno integracijo ranljivih skupin, je bila kranjska hranilnica, na kar v svojem prispevku opozori Nataša Henig Miščič. Sicer finančna ustanova je s podpornimi dejavnostmi, namenjenimi predvsem mladim, starostnikom in delavcem, pomembno dopolnjevala nastajajočo shemo državne socialne politike na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Urška Strle se osredotoči na problematiko revščine med aktivnim delovnim prebivalstvom in jo raziše v okviru 133-letnega delovanja ljubljanske tobačne tovarne. Položaj tobačnega delavstva opazuje s strukturno-institucionalne perspektive in vidika spola, kar jo pripelje do ugotovitve, da so bili proizvodni delavci in delavke v številnih ozirih privilegirani v primerjavi s tistimi v drugih industrijskih panogah, ki so kot tobačna zaposlovala večinoma žensko delovno silo. Na najbolj privilegirane prebivalce Ljubljane pa se osredotoča prispevek Irene Selišnik in Ane Cergol Paradiž, ki osvetli stanje na drugem koncu lestvice družbene neenakosti. Natančna demografsko-strukturna študija ljubljanskih elit pred in po prvi svetovni vojni se sprašuje, kako so se najpremožnejši Ljubljanci odzvali na spremenjen družbeno-politični okvir, in razkrije, da se mu je večji del nemškogovoreče gospodarske elite uspešno prilagodil in deloma ohranil tudi svojo predvojno jezikovno identiteto.

Zbornik zaokrožita prispevka, ki problematizirata odnos oblasti do pojava družbenih neenakosti in opozarjata na možne manipulacije z merjenjem ter statističnim prikazovanjem stanja revščine v družbi. Marta Rendla obravnava obdobje jugoslovanskega socializma, ko je družbena blaginja predstavljala eno od najobčutljivejših področij ideološkega dokazovanja, zato je režim obstoje revščine zanimal. Prispevek izpostavi, da so v sicer močni socialni državi revni, zlasti v odmaknjenih predelih slovenskega podeželja, vendarle obstajali in z analizo dohodkovnih neenakosti med različnimi tipi slovenskih gospodinjstev razkrije prikrte oblike revščine v socialistični Jugoslaviji. Srečo Dragoš nadaljuje z razpravo o vlogi socialne države v samostojni Sloveniji in izpostavi kontinuiteto med nekdanjo socialistično in današnjo (neo)liberalistično ideologijo, saj obe socialno politiko podrejata ekonomski logiki. Obenem opozori na problem idealiziranja statistik, ki v Sloveniji zaznavajo manj revščine glede na evropsko povprečje, a podrobnejši pregled posameznih socialnih in zdravstvenih kazalcev razkrije vedno večji zaostanek na vseh ključnih področjih. Družbene neenakosti in revščina na

Slovenskem torej rastejo.

Zbrani prispevki nazorno pokažejo, kako so individualno dobrodelnost v drugi polovici 19. stoletja zamenjale institucionalizirane oblike oskrbe, ki jih je po prvi svetovni vojni dopolnila nova socialna zakonodaja, po drugi pa oblikovanje močne socialne države. Poleg sprememb pri soočanju oblasti z vprašanjem družbenih razlik zbornik izostri tudi stalnice, ki so zaznamovale pogled na revščino ne glede na obdobje in družbeno-politični sistem – paternalističen odnos oblasti in družbe do revnih; opevanje truda, trdega dela, napora in posledično ločevanje tistih, ki si pomoč zaslužijo, in tistih, ki si je ne; želja po nadzoru in prevzgoji tistih na dnu družbene lestvice in pričakovanje njihove hvaležnosti za ponujeno pomoč. Nekateri prispevki se dotaknejo tudi vidika spola in tako razkrijejo, da je brezdomstvo žensk pogosto ostajalo prikrito, a obenem so bile beračice deležne večjega sočutja in pomoči javnosti kot berači; zaposlovanje žensk v industriji je bilo omejeno na revna gospodinjstva in obdobja finančnih kriz, tovarniške delavke pa so imele v primerjavi z moškimi kolegi slabši položaj; eno najizrazitejših kontinuitet z današnjim časom pa izriše ugotovitev, da so bile revščini vseskozi še posebej izpostavljene samske starejše ženske. Manj učinkovito zbornik naslovi vprašanja, kako so svoj družbeni položaj dojemali reveži sami in na kakšne načine so poskušali najti izhode iz revščine. Tovrsten pogled 'od spodaj' bi pomembno pripomogel k razumevanju neprivilegiranih ne le kot pasivnih prejemnikov pomoči, ampak kot družbenih akterjev, ki v mejah zmožnosti (so)oblikujejo svojo realnost. Ne glede na omenjen manko zbornik predstavlja pomemben prispevek k slovenski socialni zgodovini in hkrati opominja, da možnosti raziskovanja družbenih razlik in revščine še zdaleč niso izčrpane.

Maja Lukanc

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 3-4 (166) | str. 281–565